

Конончук Антоніна Іванівна

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

м.Ніжин, Україна

antonina_kononchuk@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0000-9986-00374>

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Соціалним викликом ХХІ ст. для вітчизняної практики і теорії соціальної роботи стала поява внутрішньо переміщених осіб як однієї з категорій населення, яка опинилася у складних життєвих обставинах у зв'язку з вимушеною міграцією, пов'язаною, у першу чергу, з російською агресією на Сході України та анексією Криму. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – особи або групи осіб, які були змушені покинути або залишити свої будинки чи місця звичайного проживання, через або щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуації повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або викликаних діяльністю людини лих, техногенних катастроф, і які не перетинали визнаних міжнародною спільнотою державних кордонів.

Згідно Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014), це – громадяни України, іноземці або особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні, яких змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4]. За даними Міністерства соціальної політики України, кількість внутрішньо переміщених осіб у нашій країні коливається у межах від 1,5 до 1,8 млн. осіб [6, с.93].

Внутрішньо переміщених осіб відносять до групи осіб вимушеної внутрішньої міграції, зумовленої некерованими факторами, такими як політико-економічна криза, природні катаклізми, військові конфлікти та їх наслідки, інтервенція чужоземної держави тощо. Вони мають право на фізичний захист, матеріальну допомогу (продовольчу, медичну тощо), на свободу пересування і проживання. Визначення статусу внутрішньо переміщених осіб є актуальним та необхідним задля ефективного вирішення проблем даної категорії населення, розробки механізмів реалізації прав і свобод громадян та регулювання наслідків, до яких така форма вимушеної міграції призводить. Здатність держави забезпечувати потреби цих людей показують ефективність діяльності відповідних органів державної влади, місцевого самоврядування, соціальних закладів і установ.

Соціальні аспекти проблем внутрішньо переміщених осіб : соціальне виключення, депривація, ізоляція та інтеграція ; розбудова соціальних зв'язків

залежно від соціально демографічних характеристик переміщених осіб ; особливості повернення в місце свого попереднього проживання; ризику насильства та виникнення психологічної «пастки бідності» (пастки утриманства) тощо.

До першочергових потреб внутрішньо переміщених осіб відносять такі: гуманітарні (їжа та одяг), медичні, житлові, юридичні (реєстрація за місцем проживання, відновлення документів, представництво інтересів у суді, юридичні консультації щодо відновлення приватної власності, бізнесу, перереєстрації підприємств тощо), економічні (пошук роботи та працевлаштування), психологічні (психологічна допомога, консультування), соціальні (відновлення соціального статусу, участь у житті місцевої громади, толерантне ставлення з обох сторін, рівний доступ до суспільних благ), політичні (реалізація виборчого права тощо), культурні та освітні [1; 2; 6].

Шляхи вирішення проблем та задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб: інтеграція і розвиток місцевих громад; захист прав дітей; робота з жінками; соціально-психологічне консультування; розробка та реалізація загальних та специфічних програм та ін. [6]. Міжнародний досвід показує, що вирішення проблем та задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб є предметом професійної діяльності соціальних працівників.

Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами у світі почала розвиватися після Другої світової війни і сьогодні спрямовується на забезпечення стійкості, подолання залежності від гуманітарної допомоги, відновлення виробничого потенціалу, соціально-культурних та громадських структур, а також особистої та колективної спроможності активно сприяти національному та регіональному розвитку. Метою соціальної роботи в таких випадках є сприяння незалежності та розвитку громад, а не їх виживання. Послуги для внутрішньо переміщених осіб мають бути колективні та автономні, а не фрагментарні і надаватися у вигляді разових послуг від приватних осіб.

Найбільше застосування у міжнародній соціальній роботі з внутрішньо переміщеними особами отримали загальні та специфічні програми, що стосувалися наступного: наявних умов (представництво інтересів; аутич робота; гуманітарна допомога; охорона здоров'я; покращення наявних умов життя); попереднього досвіду людей (консультування при травмі; реабілітація; підтримка; соціальні та рекреаційні

програми); ситуації в групі (самодопомога; розвиток громад; побудова стосунків у громаді); майбутніх потреб (освіта; розвиток навичок та розбудова громад; формування наступних поколінь в таборах).

До специфічних програм належать ті, що стосуються наступного: сім'ї та окремих її членів (навчальні та психосоціальні програми для дітей; послуги для жінок; послуги для сімей; програми возз'єднання сімей; специфічні програми окремих країн); специфічних потреб (репатріація та реінтеграція; інтеграція; права людини; орієнтація у нормативному полі) [2].

На соціальні аспекти проблеми внутрішньо переміщених осіб та соціально-психологічне консультування цієї групи населення звертає увагу й ВООЗ у своїх методичних рекомендаціях, зокрема, щодо надання першої психологічної допомоги переміщеним особам [3].

Регулювання проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні спирається на Закони України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (2014), «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014) ін. нормативні акти, а також міжнародні документи: «Керівні принципи з питань про переміщення осіб всередині країни» Управління Верховного Комісара ООН (УВКБ ООН), IV Женевську конвенцію, «Переміщені особи», «Довідник по захисту внутрішньо переміщених осіб». Разом з тим слід зазначити, що для вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні необхідна комплексна діяльність органів влади, міжнародного співтовариства, фахівців соціальної сфери, волонтерів і самих внутрішньо переміщених осіб.

Список використаної літератури

1. Балакірева О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб. *Вимушені переселенці в Україні: питання термінового та середньострокового реагування*: матеріали круглого столу, м. Київ, 9 липня 2014 року. URL: <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html>.
2. Гусак Н.Є., Семигіна Т.В., Трухан С.О. Стратегії і виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2014. Випуск2 (22).С.161-167.
3. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги переміщеним особам / заг. ред. Іванова О. Л. ПРООН. Проект «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». Київ: 2014. 44 с.
4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04. 2014р. №1207-VII.ВВР.2014.№26. ст.892.
5. Про захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014р. №1706-VII.ВВР.2015.№1.ст.1.
6. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні та шляхи їх вирішення: науково-практичний круглий стіл: тези доповідей, м.Чернігів, 23 травня 2017 року. Чернігів: ЧНТУ, 2017. 100 с.

Косянчук Сергій Володимирович

кандидат педагогічних наук

відділ дидактики Інституту педагогіки НАПН України

м. Київ, Україна

358svk@bigmir.net

<https://orcid.org/0000-0003-1334-6011>

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ: СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пізнання, дослідження, моделювання, прогнозування розвитку соціальних систем, у т.ч. педагогічних, – процеси складні, водночас – взаємозумовлені й атракційні. Педагогічні системи, позначаючись синергетичністю, тяжіють до інших систем, до певних явищ і процесів, що корелюють з ними, а то й «прагнуть» перебрати на себе деякі їх властивості і/чи функції. З іншого боку, педагогічні системи у межах варіативності атракцій зазнають впливу інваріантних чинників, наприклад, нормативно-правових (Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» [8]); дидактико-методологічних (фундамен-

талізації змісту загальної середньої та вищої освіти як вимога сьогодення [12]); ціннісно-сміслових ([1; 7]); різнорівневністю науково-експериментальної діяльності закладів загальної середньої освіти (КЗ «Южненська Авторська М. П. Гузика експериментальна спеціалізована загальноосвітня школа-комплекс І–ІІІ ступенів Южненської міськради Одеської області» [2], що носить статус експериментального закладу; Київська гімназія східних мов № 1 – Асоційована школа ЮНЕСКО працює в режимі всеукраїнського експерименту «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів» [5; 9]; гімназія № 290 м. Києва заве-